

Badania

Symbol w kulturze rosyjskiej

Redakcja naukowa

Krzysztof Duda
Teresa Obolevitch

Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”
Wydawnictwo WAM

Kraków 2010

Przedmowa

Proponowana uwadze Czytelnika książka powstała w związku z międzynarodową konferencją „Symbolizm w filozofii rosyjskiej” zorganizowaną przez Wydział Filozoficzny Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” w Krakowie (13-14 maja 2010). Konferencja spotkała się z szerokim zainteresowaniem w różnych ośrodkach akademickich w Polsce i za granicą. Zaproszenie przyjęło wielu wybitnych specjalistów z filozofii rosyjskiej i slawistyki, jak też doktorantów prezentujących następujące placówki: Państwowy Uniwersytet Moskiewski im. M. Łomonosowa i „Dom A.F. Łosiewa”, Muzeum A. Biełego, Rosyjski Państwowy Uniwersytet Humanistyczny, Instytut Filozofii Rosyjskiej Akademii Nauk, Akademię Edukacji Natalii Niesterowej w Moskwie, Państwowy Uniwersytet w Sankt Petersburgu, Państwowy Uniwersytet im. A. Bunina w Jelcu, Państwowy Uniwersytet w Biełgorodzie, Północno-Kaukaską Filię Rosyjskiej Akademii Prawa w Krasnodarze (Rosja), Narodową Akademię Nauk, Narodowy Uniwersytet Technologii Spożywczych w Kijowie, Narodowy Uniwersytet im. I.I. Miecznikowa w Odessie i Narodowy Uniwersytet w Doniecku (Ukraina), Białoruski Uniwersytet Państwowy (Mińsk), Uniwersytet w Trewirze (Niemcy), a wśród polskich ośrodków – Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Zielonogórski, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wyższą Szkołę Filozoficzno-Pedagogiczną „Ignatianum”, Uniwersytet Jagielloński i Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie.

Zagadnienie symbolu i symbolizmu należy do kluczowych tematów poruszanych nie tylko w filozofii, ale i całej kulturze rosyjskiej (literaturze, sztuce, muzyce itd.). Teksty, które znalazły się w niniejszej pozycji, zogniskowane są wokół czterech bardziej szczegółowych problemów.

Pierwsza grupa zagadnień dotyczy natury symbolu oraz źródeł rosyjskiego symbolizmu. Andrzej Ostrowski w artykule *Symbol jako wyraz te-*

go, czego rozumem nie można poznać zastanawia się m.in. nad gnoseologiczną rolą symbolu. Janusz Dobieszewski rozpatruje ważniejsze aspekty ikony jako symbolu (*Okno ku wieczności – symbolika ikony*). Paweł Rojek w tekście *Imiesławie i problem konstytucji* podejmuje próbę analizy nauki o imieniu Bożym z perspektywy teorii konstytucji. W kolejnym artykule (*Symbolizm patrystyczny i jego reperkusje w filozofii rosyjskiej*) Teresa Obolevitch śledzi niektóre znaczenia pojęcia symbolu w myśli Ojców Kościoła i autorów rosyjskich. Ostatni esej autorstwa Wiesny Mond-Kozłowskiej pt. *Symbol – światło płonące pod powłoką znaku* dotyczy roli m.in. światła w ontologii symbolu.

Druga część książki poświęcona jest analizie problemu symbolu w twórczości myślicieli rosyjskich Srebrnego Wieku. Ten blok otwiera artykuł Lilianny Kiejzik *Wszechjedność jako symbol*, omawiający sofiologię Włodzimierza Sołowjowa. Wątek sołowjowowski kontynuuje Wiaczesław Moisiejew w opracowaniu „*Uzasadnienie piękna*”: *problem rekonstrukcji filozofii estetycznej Włodzimierza Sołowjowa*. Tekst Marka Kity Egzegeza *słonecznego prorocтва. Teologia symboliczna w filozofii Jewgienija Trubieckoja* przedstawia problem symbolu w myśli jednego z następców Sołowjowa. Kolejne trzy artykuły: *Symbolizm filozoficzny Mikołaja Bierdiajewa* pióra Jana Krasickiego, *Symboliczna przestrzeń twórczości w myśli Mikołaja Bierdiajewa* Krzysztofa Dudy i *Prolog w niebie: symboliczny aspekt historiozofii M.A. Bierdiajewa*, nadesłany przez Aleksandra Usaczewa¹, dotyczą rozmaitych aspektów symbolizmu Bierdiajewa. Na symboliczność erosa w myśli Borysa Wyszesławcewa wskazuje Leszek Augustyn (*Eros religii. Eros filozofii. Symbolika erotyczna jako przezwycięzenie „...izmów” w filozofii Borysa P. Wyszesławcewa*); wątek ten rozwija Marta Kuty w eseju *Fenomen erosa w rosyjskim renesansie religijnym*. W dalszym ciągu znajdujemy cztery prace poświęcone problematyce symbolu w twórczości Pawła Florenskiego: Łukasza Leonkiewicza (*Symbolizm Pawła Florenskiego a synteza neopatrystyczna*), Justyny Krocak (*Ikona jako symbol wieczności*), Galiny Garajewej (*Symboliczna realność metafizyki P.A. Florenskiego*) i Olgi Morozowej (*Symbol jako klucz do poznania Boga w koncepcji o. Pawła Florenskiego*). Malwina Chuda-Granat w artykule *Kategoria jedności i jej wyobrażenia w myśli ojca Sergiusza Bułgakowa* prezentuje symboliczne wątki w koncepcji przyjaciela Florenskiego, S. Bułgakowa. Następne opracowania związane są z twórczością „ostatniego myśliciela Srebrnego Wieku”, Aleksego Łosiewa. Symbolizm w jego

¹ W Przedmowie podajemy spolszczone nazwiska autorów i tytułów prac.

filozofii został ukazany w artykułach Eleny Tacho-Godi (*Problem symbolu w twórczości A.F. Łosiewa i koncepcja symbolizmu W.F. Odojewskiego*), Mariny Sawieljewej (*A.F. Łosiew o mityczno-symbolicznej istocie osoby*), Eleny Pietrikowskiej (*Symbolizm rosyjski w kontekście dysputy w Davos między Martinem Heideggerem a Ernstem Cassirerem*) oraz Lidii Bogatej (*O symbolu i specyfice jego funkcjonowania*). Część drugą zamyka tekst Marcina Ziomka *Miasto jako symbol nowego społeczeństwa*, przedstawiający działalność myślicieli rosyjskich skupionych wokół czasopisma „Nowyj Grad”.

Trzecia część książki poświęcona jest analizie motywów symbolizmu w twórczości literatów rosyjskich (będących zarazem filozofami). Elżbieta Mikiciuk przedstawia temat Dostojewski i ikona, a Irina Bardykowa – Symbol podziemia w twórczości Dostojewskiego i jego transformacja w kulturze XIX i początku XX w. W artykule *Lew Tołstoj i Ludwig Wittgenstein* Józef Bremer ukazuje wpływ Tołstoja na twórczość Wittgensteina. Arkadiusz Bednarczuk omawia rozumienie symbolu w kulturze starożytnej przez Olgę Frejdenberg (*Genealogia komedii antycznej w ujęciu Olgi M. Frejdenberg*). Kolejne teksty tej części związane są z twórczością rosyjskich poetów symbolistów. Andrzej Dudek analizuje *Kategorię symbolu w myśli Wiaczesława Iwanowa*, a Barbara Czardybon ukazuje *Motywy neokantowskie w rosyjskim symbolizmie*. Prezentację symbolu i pojęć pokrewnych znajdujemy w opracowaniu Wiktorii Krawczenko (*Gra wzajemnych transformacji (znak – emblemat – symbol) w symbolizmie rosyjskim*). Oksana Krawczenko rozpatruje *Symbolikę barwy w filozoficzno-krytycznej spuściźnie Andrzeja Biełego*. Na *Społeczno-kulturowe i filozoficzne parametry rosyjskiego symbolizmu* zwraca uwagę Walery Pawłow. Anna Dawydowa-Biełaja dokonuje analizy porównawczej symbolizmu rosyjskiego i ukraińskiego (*Symbolizm rosyjski i symboliści ukraińscy: zestawienie typologiczne*). Ten blok tematyczny zdobi polski przekład fragmentu poematu Wiaczesława Iwanowa *Człowiek*, dokonany przez Annę Gąsior.

Ostatnia, czwarta część książki, prezentuje materiały sekcji „Rozumienie symbolu i metamorfozy symbolizmu w traktacie «Historia stawania się duszy samoświadomej» Andrzeja Biełego”, bazujące na rękopisie przechowywanym w Muzeum A. Biełego w Moskwie i opracowanym w ramach rosyjsko-niemieckiego projektu badawczego. Ewa-Maria Mischke prezentuje symboliczne wątki zawarte w dokumencie („*Dusza samoświadoma – tylko symbol, czy też duch w duszy*”: *Filozofia symbolu późnego Andrzeja Biełego*). Na kontekst historyczno-kulturowy zwraca uwagę Włodzimierz Biełous w artykule „*Na przełęczy*”. *O symboliczności prze-*

łomu 1925 i 1926 roku – czasu powstania „Historii stawania się duszy samoświadomej”. Kolejny aspekt symbolizmu obecny w traktacie rosyjskiego poety bada Henrieke Stahl w pracy „Pieczęć samoświadomej duszy”: *Symbolizm jako „pluro-duo-monizm” u późnego Andrzeja Bielego*. Alla Holzmann pisze o *Specyfice argumentacyjnej struktury traktatu Andrzeja Bielego „Historii stawania się duszy samoświadomej”*. Wreszcie Monika Spiwak i Michał Odesski przedstawiają temat *Andrzej Biely między symbolizmem, antropozofią a władzą sowiecką: Symbolizm wiedzy o wierszu vs. wiedza o wierszu symbolizmu*.

Składamy serdeczne podziękowanie o. Józefowi Bremerowi, dziekanowi Wydziału Filozoficznego WSFP „Ignatianum” za życzliwe wsparcie idei konferencji i wszelką pomoc w jej organizacji. Dziękujemy również Autorom za interesujące teksty, które – mamy nadzieję – zainspirują do dalszych badań nad problemem szeroko rozumianego symbolizmu w Rosji. Czytelnikom zaś życzymy owocnej lektury.

Redakcja